

*М. В. Мних,
професор, д. е. н., заслужений економіст України, профектор,
Академія муніципального управління*

РОЗВИТОК ТЕОРІЇ СТРАХУВАННЯ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Страховання виникло як засіб збереження матеріального добробуту за настання випадкових, непередбачуваних, а також передбачуваних, але небажаних і таких, яких не можна уникнути, випадків з метою розподілу заподіяних окремим громадянам збитків між багатьма іншими членами суспільства, щоб зменшити втрати потерпілих.

Insurance arose up as a mean of saving of financial welfare for the offensive of casual, unforeseeable, and also supposed, but undesirable and such which can not be avoided, cases with the purpose of division of the losses caused separate citizens between many other members of society, to decrease the losses of victims.

Сучасний стан світової економіки характеризується кризовими явищами, які завдають серйозної шкоди як підприємницькій діяльності, так і соціальному захисту населення в цілому. Кризові явища мають місце як в високорозвинених країнах, так і в малорозвинених, а також в світовій економіці в цілому. Характерним прикладом цього є кризові явища, які відбувалися в 20 столітті, що нерідко закінчувались світовими війнами, а також революціями. Недосконалий механізм взаємовідносин між виробництвом та споживанням потребує додаткових захисних функцій, які забезпечували б ефективний розвиток економіки, а також соціальний захист населення. Впродовж багатьох століть суспільство прийшло до висновку, що таким механізмом є страхування, яке при відповідних умовах надає додаткові фінансові гарантії підприємницької діяльності і соціального захисту населення. Сьогодні при розвитку страхового ринку важливе місце відводиться питанням взаємовідносин між страховиками і страхувальниками. Разом з тим як впливає із сучасних досліджень суспільних

відносин, проблема страхування набирає щоразу більшого загальноекономічного значення, оскільки страхування сприймається одним із найважливіших чинників сучасного й особливо майбутнього суспільства. Деякі автори вбачають у цьому навіть зміну політико-економічних акцентів і започаткування процесу формування на базі сучасного "індустріального суспільства" його новітньої фази — "суспільства ризику". Причину таких змін економічної орієнтації сучасного суспільства вбачають в тому, що головна проблема майбутнього господарського зростання виявлятиметься не стільки у зростаючій потребі на засоби для фінансування нових інвестицій, скільки у необхідності резервування капіталу з метою забезпечення тих потреб, які будуть викликані природними ризиками та ризиками підприємницької діяльності, а також

соціального захисту населення. При цьому зв'язок між ними посилюється через невдалу виробничу діяльність підприємства, яка цілком впливає на екологічні процеси, які призводять не тільки до техногенних аварій, але й до екологічних катастроф.

Відомі в Україні фінансисти А. Нікбахт та А. Гроппеллі за концепцією М. Клапкова підкреслюють, що "...наголос тепер робиться на пошукові шляхи ефективного використання обмежених фінансових ресурсів і на інвестування коштів в активи чи проекти, що приносять високі доходи і мають гарантії"¹.

Прояви такої тенденції вигідно відрізняє економічний устрій розвинутих країн від решти країн світу. Так, польські спеціалісти вже наприкінці 80-х рр. стверджували, що істотна відмінність, яка існувала тоді між ситуацією в Польщі та високорозвиненими індустріальними державами, була в тому, що в останніх вже тоді найбільшою проблемою ставало не відчуття потреби у коштах взагалі, а лише відсутність чи тільки нестача венчурного, авангардного, інноваційного капіталу — тобто коштів, які повинні перебувати у розпорядженні підприємств протягом тривалого часу і які призначені для фінансування заходів захисту майнових інтересів суспільства². Така ситуація сьогодні дедалі більше стає відчутною і актуальною для України, що посилює увагу до проблеми страхування ризиків.

Згідно з концепцією М. С. Клапкова, низка спеціалістів з теорії страхування висловлює переконання, що вже у найближчій перспективі світове суспільство очікує істотна трансформація. Її наслідком стане те, що воно будуватиме свою економічну стратегію розвитку з урахуванням страхування, й навіть управління страхування, через схему послідовності, що визначає: Аграрне суспільство --- Індустріальне суспільство --- Інформаційне суспільство --- Суспільство ризику --- суспільство ефективного захисту своїх економічних інтересів через систему страхування.³

На мій погляд, після проходження "постіндустріальних" етапів:

¹Нікбахт Ейсан, Гроппеллі Анжеліко. Фінанси: Пер. з англ. — Київ: Основи, 1993. — 382 с.

²Karwowski Jacek, Lyszczak Marek. Ulgi I zwolnienia podatkowe w procesie stymulowania postępu technicznego // Ekonomika I organizacja pred siebiorstw. — 1989. — № 6. — S. 19.

³Клапків М.С. Страхування фінансових ризиків. — Т.: Економічна Думка: "Карбланш", 2002. — 570 с.

суспільства послуг, інформаційного суспільства, суспільства ризику — на їх базі очікується формування "суспільства ефективного захисту своїх економічних інтересів через систему страхування". Більше того, відомий німецький фахівець у галузі страхування — професор Роберт Швებлер стверджує, що сучасне індустріальне суспільство вже тепер стало суспільством ефективного захисту своїх економічних інтересів. Підтвердженням достовірності такого прогнозу є позитивна оцінка професором С.І. Юрієм трирівневої періодизації історії розвитку суспільства, запропонованої американським вченим О. Гоффлером⁴. Періодизація суспільства здійснена ним тільки на основі критерію домінування на окремих етапах його розвитку різних видів приватної власності: спочатку на землю, пізніше — на засоби промислового виробництва і, нарешті, на інформацію. Приймаючи таку періодизацію, професор С.І. Юрій стверджує, що володіння інформацією — це особлива форма власності, яка, на відміну від попередніх, є найбільш загальнодоступною, "...точніше, ви і ми можемо користуватись цією власністю спільно". Оскільки цей висновок тепер щораз частіше підтверджується господарською практикою, то можна також додати, що зростання доступності кожної форми власності супроводжується також одночасним підвищенням небезпеки (імовірності) її втрати, тобто зростанням імовірності втрати кожним власником такої інформації. Враховуючи, що на сучасному етапі найбільш потужними носіями інформації стають віртуальні засоби, власність, розміщену у віртуальних засобах, умовно можна виокремити як особливий, віртуальний різновид власності. Ри-

зик, пов'язаний з володінням такою власністю, стає дуже великим і засвідчує тенденцію до подальшого зростання.

Саме тому, на мою думку, логічним та історичним продовженням "суспільства ризику" буде суспільство, побудоване на значно вищому рівні — на рівні управління ризиком, який передбачає створення суспільства ефективного захисту економічних інтересів через систему страхування. Головним підтвердженням такої оцінки майбутньої метаморфози суспільного розвитку, на мій погляд, є, зокрема, світова фінансова криза, яка все більше охоплює країн світу, показує беззахисність підприємницької діяльності, а також населення перед такими подіями. Досліджуючи менеджмент страхування на рівні суспільно-економічної діяльності, цей різновид діяльності повинен отримати статус окремої галузі народного господарства. Розвиток такої концепції буде вимагати також відповідного економічного врегулювання цих відносин через систему страхування. Страхування суспільства ризику визначається в науковій літературі, проте про суспільство ефективного захисту своїх інтересів через систему страхування мною вводиться вперше.

На мій погляд, в сучасних економічних умовах необхідно розвинути механізм захисту інтересів суспільства через систему страхування як на мікрорівні, а так і на макрорівні. Запропоновані механізми мають враховувати інтереси суспільства, захищаючи їх незалежно від катаклізмів чи то природних, чи то фінансових. Суспільство повинно розуміти, що з удосконаленням системи товарногрошових відносин вдосконалюються ризики, в тому числі і фінансові, які можуть бути

мінімізовані за допомогою системи страхування.

Очевидно, що кожна практична діяльність у сфері страхування повинна спиратись на результати глибоких і всебічних теоретичних досліджень. Саме тому предметом дослідження науковців мають стати питання економічної теорії і саме тому послідовності зміни етапів суспільно-економічного розвитку, на мій погляд, повинна бути доповнена новим етапом "...суспільство ефективного захисту своїх інтересів через систему страхування".

Література:

1. Braess Paul. Versicherung und Risiko. — Wiesbaden: Betriebswirtschaftlicher Verlag dr. Th. Gabler, 1960. — 151 s.

2. Нікбахт Ейсан, Гроппеллі Анжеліко. Фінанси: Пер. з англ. — К.: Основи, 1993. — 382 с.

3. Karwowski Jacek, Lyszczak Marek. Ulgi i zwolnienia podatkowe w procesie stymulowania postępu technicznego // Ekonomika I organizacja predsiębiorstw. — 1989. — № 6. — S. 19.

4. Клапків М.С. Страхування фінансових ризиків. — Т.: Економічна Думка: "Карт-бланш", 2002. — 570 с.

5. Юрій С.І. Спільне підприємництво: фінанси, кредит, валюта. — Тернопіль: Громада, 1995. — 208 с.

6. Heilmann Wolf-Rudiger. Versicherungsmathematische Methoden des Risk Management // Blatter/Duetsche Gesellschaft fur Versicherungsmathematik. — 1989. — № 2. — S. 141—159.

7. Galbraith John Kenneth. Społeczeństwo dobrobytu — Państwo przemysłowe. Wybor z tomow. Wyboru dokonaj Viktor Osiatynski. — Warszawa. Państwowy Instytut Wydawniczy, 1977. — 427 s.

8. Балабанов И. Т. Риск-менеджмент. — М.: Финансы и статистика, 1996. — 192 с. Библиог. — С. 189—191.

Стаття надійшла до редакції 14 січня 2009 р.

⁴Юрій С.І. Спільне підприємництво: фінанси, кредит, валюта. — Тернопіль: Громада, 1995. — 208 с.

ПЕРЕДПЛАТА

ВИДАННЯ МОЖНА ПЕРЕДПЛАТИТИ З БУДЬ-ЯКОГО МІСЯЦЯ!

— ЧЕРЕЗ РЕДАКЦІЮ (ТЕЛ. 458-10-73);

— ЧЕРЕЗ ДП "ПРЕСА"
(У КАТАЛОЗІ ВИДАНЬ УКРАЇНИ);

— ЧЕРЕЗ ПЕРЕДПЛАТНІ АГЕНТСТВА: "САММІТ", "ІДЕЯ", "БЛІЦ ІНФОРМ", "KSS", "МЕРКУРІЙ", "ПРЕСЦЕНТР", "ВСЕУКРАЇНСЬКА ПЕРЕДПЛАТНА АГЕНЦІЯ", "ФЛОРА", "ПЕРІОДИКА", "КОБЗАР", "ДІАДА", "ДОНБАС ДЕ-ЮРЕ", "ДІЛОВА ПРЕСА", "ФАКТОР"